

דף שבועי

בס"ד

פרשת נשא, תשפ"ה, מספר 1621

מדוע נסמכה פרשת נזיר לפרשות שלפניה ואחריה? נתן קלר

והתורה הזכירה את החטא בקשר לנזיר שנטמא, מפני שמצבו חמור יותר "הואיל ושנה בחטא":

ר' אלעזר הקפר ברבי אומר, מה תלמוד לומר: וכפר עליו מאשר חטא על הנפש? וכי באיזו נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין, וקל וחומר: ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה (נזיר יט ע"א).

נראה מדבריו שהתורה אינה מעודדת פרישה מדברים המותרים לאדם, ואף רואה חטא בפרישות כזו. חיסרון נוסף של נזירות עולה מדבריו של רבי נתן העוסקים בנדרים באופן כללי:

דתניא, ר' נתן אומר: הנודר – כאילו בנה במה, והמקיימו – כאילו מקריב עליו קרבן (נדרים כב ע"א).

הר"ן (על אתר) כתב שהכוונה היא לאדם שבנה במה כדי לעבוד את ה', אך עשה זאת בזמן שבניית הבמות נאסרה. המהר"ל (חידושי אגדות על אתר) הסביר שהבעיה בכך היא פרישה מן הכלל:

פירוש כי הבונה במה הוא פורש עצמו מן הכלל לעשות אליו במה מיוחדת, וכך הנודר על דבר הוא פורש עצמו מן הכלל, שאם אוסר עליו היין הרי לכל העולם היין מותר ואילו היין אסור, והרי הוא פורש עצמו מן הכלל, ולכך נחשב כאלו בונה במה.

אם כן, חז"ל הצביעו על שני חסרונות מהותיים בנזירות: פרישה מדבר שהתורה התירה, וכן פרישה מן הציבור לטובת "עבודת ה' נפרדת".

לעומת זאת, תנאים ואמוראים אחרים התייחסו לנזירות בחיוב, ואף ראו בה מעלה מיוחדת. רבי יהודה סיפר שחסידים הראשונים היו נודרים נזירות כדי להביא קורבן חטאת מבלי לחטוא, שכן כל נזיר מביא קורבן חטאת בתום ימי נזירותו (נדרים י ע"א). רבי אלעזר הדגיש שנזיר נקרא בתורה "קדוש" (תענית יא ע"א), והמדרש הוכיח באריכות שנזיר הושווה לכוהן גדול (במדבר רבה י, יא). יחס זה מתאים לדברי הנביא עמוס, שהשווה את הנזירים לנביאים: "וְאֶקִּים מִבְּנֵיכֶם לְנָבִיאִים וּמִבְּחֹרֵיכֶם לְנָזִירִים הָאֵף אֵין זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נָא" (ב:יא).

הרמב"ן הרחיק לכת אף יותר והסביר, שהסיבה לכך שכל נזיר מקריב קורבן חטאת בתום ימי נזירותו

פרשת נזיר מופיעה בתורה בין שתי פרשיות שאינן נראות כקשורות אליה כלל; פרשת סוטה לפניו ופרשת ברכת כוהנים אחריה. בפתיחת פירושו של רש"י לפרשת נזיר (במ' ו:ב), הוא נדרש לעניין סמיכותה לפרשת סוטה, והביא את מדרשו של ר' יהודה הנשיא: תניא, רבי אומר: למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה? לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין (סוטה ב ע"א).

מפרשי רש"י שאלו, מדוע בחר רש"י להביא כאן את המדרש, למרות שבדר"כ הוא נמנע מלהביא את מדרשי חז"ל על סמיכות פרשיות, ואף כאן לא התייחס לסמיכות של פרשת נזיר לפרשה שאחריה. המהר"ל השיב שהסיבה לכך היא הניגוד הבולט בין נזיר שנקרא "קדוש" לסוטה שהיא הפך הקדושה (גור אריה לבמ' ו:ב).

על סמיכות הפרשיות בין נזיר וברכת כוהנים דרשו חז"ל:

אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר? לומר: מה נזיר אסור ביין, אף כהן מברך אסור ביין (תענית כו ע"ב).

גם המפרשים הראשונים הסבירו את הסמיכות בדמיון של הנזיר לכוהן, שבא לידי ביטוי בכך ששניהם נקראים "קדוש", שניהם אסורים להיטמא למת, בכך שכוהן אסור בשתיית יין בזמן עבודתו, ובהיבטים נוספים.¹

בדברינו להלן, נציע פירוש נוסף למיקום של פרשת נזיר בין שתי פרשיות אלה דווקא.

האם נזיר הוא קדוש או חוטא?

אחד מכללי הנזירות הוא האיסור להיטמא למת. נזיר שנטמא מביא קורבן חטאת, ובהקשר זה נאמר בתורה "וְכִפֵּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ" (במ' ו:יא). לכאורה, החטא הוא שהנזיר לא נזהר מספיק שלא להיטמא, אולם ר' אלעזר הקפר דרש שהנזירות עצמה היא חטא,

* פרופ' נתן קלר, המחלקה למתמטיקה, אוניברסיטת בר-אילן.

1 ראו פירושי אבן עזרא וחזקוני על אתר. יש לציין שהסברים אלו מבארים את הסמיכות של פרשת נזיר לפרשה שעוסקת בכוהנים באופן כללי, אך לא את הסמיכות לברכת כוהנים דווקא.

שכתבתי להם בתורה: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכָתָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דב' ח:י), והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה (ברכות כ"ב).

לפי המדרש, עם ישראל זוכה מהקב"ה ליחס של 'לפנים משורת הדין' (נשיאת פנים) בתור 'מידה כנגד מידה'; מאחר שעם ישראל עצמו מתאמץ בעבודת ה' יותר מכפי שה' ציווה, ה' נושא אליו את פניו.

אם נאמר שפרשת נזיר עוסקת גם במי שקיבל על עצמו נזירות כדי להתאמץ יותר בעבודת ה' ולהתקרב לה' יותר, אחרי שהשתלם בכל המצוות הרגילות, תובן הסמיכות שלה לברכת כוהנים. עם ישראל זוכה ליחס מיוחד מהקב"ה בזכות מסירותו בעבודת ה' מעבר למצווה, אותה מדגים ומייצג הסוג הזה של נזירות.

נזיר של "סור מרע" ונזיר של "עשה טוב"
נוכל אפוא לומר, שהסמיכות של פרשת נזיר לפרשת סוטה שלפניה ולברכת כוהנים שאחריה מצביעה על שני סוגים נעלים של נזירות.²

האחד הוא נזיר של "סור מרע" – אדם שנודר נזירות ככלי להילחם בייצור, או אדם שהיה עד לנזקים קשים של שקיעה בחומריות, ומעוניין להתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. על סוג זה מצביעה הסמיכות לפרשת סוטה, "שכל הרואה סוטה בקלוקלה יזיר עצמו מן היין".

השני הוא נזיר של "עשה טוב" – שכבר השתלם במצוות עד כדי כך שעבודת ה' הראויה עבורו כוללת התקדשות ופרישות מעבר לזו הנדרשת מכל האדם. עבור האנשים המתאימים, זהו סוג נזירות נעלה שמזכה אותם בקרבת א-לוהים מיוחדת, ואפשר שאלו הנזירים שהנביא עמוס השווה לנביאים. על סוג זה מצביעה הסמיכות לברכת כוהנים, שבה עם ישראל זוכה לנשיאת פנים מיוחדת מהקב"ה, "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ".

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

² זאת, לצד נזירות "רגילה" שבקשר אליה נחלקו חז"ל אם היא ראויה. לאחר שהרציתי על נושא זה במספר מקומות, גיליתי שברעיון זה כבר קדמני חברי ד"ר צבי שמעון, במאמרו: Z. Shimon, The Nazirite, VBM, 21/9/14 (פורסם לראשונה ב-VBM ב-1997). ודו"ק בהבדלים בין דברינו כאן לדבריו במאמרו.

היא שנזירות היא מעמד נעלה, והפסקת הנזירות היא חטא! (פירושו לבמ' ו:יד).

האם אכן מדובר במחלוקת חזיתית בחז"ל בדבר היחס לנזירות?

שני סוגי נזירות

ר' חיים בן עטר התייחס בפתיחת פירושו על פרשת נזיר, לכפילות בפסוק ב: "דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִפְּלֹא לְנֹדֶר נֹדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לָהּ". וכך הוא כתב:

דבר וגו' ואמרת וגו'. כפל הכתוב לומר "דבר" ו"ואמרת", גם שינה לשונו, אולי שיכוין לב' מיני נזיר, שאחד משובח מחברו ... לזה אמר "דבר" כנגד שאר נזירות, "ואמרת" כנגד נזירות המעולה, ולזה כפל לומר "נזיר להזיר לה" ולא אמר "להזיר לה". נתכוון לומר כנגד ב' מיני נזירות, "נזיר" כנגד כל הנזירות שיזיר עצמו, ומאמר "להזיר לה" כנגד נזירות שהיא מתחילתה לה' (אור החיים לבמ' ו:ב).

'אור החיים' הביא כדוגמה לסוג המעולה של הנזירות, מעשה שתיאר ר' שמעון הצדיק:

פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום, וראיתו שהוא יפה עיניים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך זה הנאה? אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי, הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחז עלי יצרי ובקש לטורדני מן העולם, אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה? העבודה, שאגלחך לשמים! (נדרים ט"ב).

נראה שבאשר לסוג כזה של נזירות, שנועד לשמור את האדם מפני החטא, יש תמימות דעים בחז"ל שמדובר במעשה חיובי ומומלץ. הדבר מתאים גם לדבריו של רבי: "הרואה סוטה בקלוקלה יזיר עצמו מן היין" – מי שהיה עד למציאות חמורה של אישה סוטה, ראוי שיזיר את עצמו מן היין, כדי להתרחק מהאווירה של קלות הראש שעלולה להביא לידי חטא.

זוהי נזירות טובה וראויה, אבל היא בבחינת "סור מרע". האם יש מקום גם לנזירות בבחינת "עשה טוב", של אדם שהשתלם מאוד במעשיו ובמידותיו ומחפש קרבת א-לוהים גדולה יותר – של צדיק שמבקש להיות גם קדוש, ולהידמות לנביא? נרצה לומר, שלסוג כזה של נזירות רומזת הסמיכות של פרשת נזיר לברכת כוהנים.

ברכת כוהנים; מדוע הקב"ה נושא פנים לישראל?

ברכת כוהנים היא אחד הסמלים המרכזיים לקרבת א-לוהים שעם ישראל זוכה לה. אומנם, הכוהנים הם אלה שאומרים את מילות הברכה, אולם ה' הוא המברך: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם" (במ' ו:כז). מילות הברכה מדגישות את היחס המיוחד שעם ישראל זוכה לו מהקב"ה. במדרש כתוב:

אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: ריבוננו של עולם, כתוב בתורתך "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד" (דב' י:ז), והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב: "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ" (במ' ו:כו). אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל?